

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **Лю Шитін «Стильові парадигми сучасної оперної творчості: вокально-виконавський підхід»** на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Актуальність теми дослідження Лю Шитін зумовлюється декількома причинами та творчо-практичними обставинами. По-перше, сучасна оперна творчість є надзвичайно складним художньо-інституціональним та семантичним явищем, що корегується багатьма мистецькими та соціокультурними чинниками, тобто й з середини, від іманентної природи жанру, й ззовні, від соціоісторичних вимог. Тому важливо виявити, які саме її чинники є переважаючими, найбільш важливими.

По-друге, провідною стороною діяльності сучасного оперного театру постає режисерсько-постановочна, яка може вступати у конфлікт з начальним задумом опери та намірами виконавців і диригента, тобто суперечити музичній сутності музики. Водночас це є головним способом стильового осучаснення оперного змісту. Тому важливо розібратися в функціональних співвіднесеннях режисерської та музично-виконавської інтерпретації – у контексті цілісної художньої конструкції опери.

По-третє, основна жанрово-стильова конституція опери передбачає домінування музичної мови, музичного осмислення подієво-персонажного змісту, а це вимагає особливого вивчення творчості вокаліста-виконавця як осередку усіх музичних зусиль, усієї музично-художньої енергії (синергії) оперного твору. Тому важливим завданням музикознавчого дослідження постає доведення стильової парадигматичності вокального інтонування та вокально-виконавської інтерпретації в опері.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Достовірність одержаних результатів досягнуто дисертанткою завдяки використанню значної кількості наукових джерел (203 найменування), також обсягу залученого музичного та історіографічного матеріалу. Хронологічні межі дослідження визначаються, з одного боку, історією оперного жанру, що охоплює значний часовий період, тобто передбачає певну часову ретроспекцію, з іншого – зосередження уваги на сучасному етапі існування оперної творчості, тобто на кінці ХХ-го – початку ХХІ століття. Матеріалом дослідження послужили, по-перше, сучасні дослідження оперної творчості, як музикознавчі, так і естетико-культурологічні; оперні твори провідних європейських композиторів (від доби класицизму до ХХ століття) та їх сучасні сценічні постановки, зокрема опер В. Моцарта, М. Глінки, П. Чайковського, Д. Верді, деяких інших.

Цінність дисертації полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці й аналітичній перевірці концепції сучасного оперного стилю та його парадигматичних засад. Достовірність отриманих висновків, обґрунтованість теоретичних положень, актуальність та дієвість методичних складових

зумовлені вдало обраною методологічною основою дослідження, що включає жанрово-історичний, текстологічний, семантичний та системний стильовий підходи, враховують нові тенденції епістемології, пов'язані з розвитком інтерпретативно-діалогічного підходу як узагальнюючого та передбачаючого інтенціональний аспект.

На схвалення заслуговують основні положення наукової новизни, які виносяться на захист. Зокрема, вперше пропонується системний виконавський підхід до явища оперного художнього синтезу; розвивається та всебічно обґрунтовується поняття сучасного оперного стилю, розкриваються стильові засади оперної творчості як смислового феномена; виявляється домінантна природа опери як музично-інтерпретативного феномена, у зв'язку з чим встановлюються її константні та змінні музично-текстологічні аспекти компоненти; виявляються до впорядковуються особистісно-сміслові чинники музичної інтерпретації в опері. Одержали подальший розвиток характеристики оперного тексту та інтерпретативних складових оперної художньо-виразової системи. Уточнено поняття режисерського оперного театру.

Здобувачкою уточнено сутність таких явищ і понять, як: сучасна оперна творчість, сучасний оперний стиль, стильові парадигми, стильовий полілог, художній синтез, «співаючі люди», творча особистість, музичний текст, музична інтерпретація, режисерський оперний театр.

Структура дисертації, виклад матеріалу і оформлення здійснені відповідно до вимог, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Робота складається зі вступу, 2 розділів, що включають 8 підрозділів, і висновків, що містять узагальнення головних результатів дослідження. Обсяг основного тексту дисертації – 165 сторінок, список використаної літератури містить 203 позиції.

У першому розділі дисертації пропонується цілісна теоретична модель оперної творчості як узагальнююча усі її творчо-дієві духовно-практичні компоненти; виокремлюється виконавський ракурс жанрово-семантичної побудови опери, пропонуються його широке текстологічно-інтерпретативне та цілісне стильове розуміння. Створюються методичні пролегомени до загальної логіки дослідження, які дозволяють враховувати усі рівні художньо-мовної конструкції опери. Підтверджується, що опера як складно-синтетична художня форма й особливий естетичний феномен залучає до себе увагу гуманітаріїв різних спеціалізацій, починаючи з філософів і закінчуючи психологами-когнітивістами. Одночасно з'ясовується, що проблема оперної поетики, особливо з її стильової сторони, може й повинна вирішуватися на основі музикознавчого підходу, оскільки опера у своєму головному художньо-образному вираженні була й залишається музичним артефактом, хоча й схильним до виходу за межі музично-виразових умов, факторів існування.

Шляхом визначення засобів режисерської інтерпретації відкриваються нові можливості аналізу синтетичної словесно-музичної мови опери й

музично-драматургічних принципів побудови образу оперного героя, також виявляється безпосередній взаємозв'язок естетичної спрямованості оперної семантики й специфічного призначення героя в опері. Таким чином, оперна режисура виступає одним з факторів стильового інтерпретативно-виконавського синтезу в опері.

Матеріал Розділу 1 також дозволяє засвідчувати значущість міфологічних витоків та мотивно-тематичних інгредієнтів опери, що придбають парадигматичну позицію, тобто залишаються іманентним каноном оперного змісту. Розкривається природа та призначення оперного лібрето як особливої літературної форми, від якої залежить жанровий тип опери, характеризується творчість П. Метастазіо, який відкрив подвійне драматично-музичне призначення лібрето, визначив логіку його побудови та функціонування, звернення до досвіду трагічного естетичного відношення (Є. Кісельова, 2016). Виявляється формотворча роль аріозного співу та його вплив на жанрові різновиди опери, також його значення як типологічного чинника, як з боку загальної поетики опери, так і з боку її музично-мовного змісту. Розкривається історична місія російської опери, тобто оперної творчості російських композиторів XIX століття, що базувалась на масштабних соціальних ідей, прагнула відображувати соборні чинники людського буття, водночас тяжіла до виявлення ролі окремо взятої особистості, розуміння її самоцінності, розкриття глибин внутрішнього світу людини та психологічних колізій, оголення кризових станів свідомості. Доводиться, що тенденція синтезу мистецтв є домінуючою не лише у жанровій формі, а й у стильовій еволюції, образному розвитку опери.

Доводиться, що, як музично інтонований, оперний образ народжується усередині цілісної художньо-синтетичної концепції, тобто у визначеному колі семантичних відповідностей, з певною, приготовленою (хоча далеко не завжди повністю готовою) програмою поведінки та у межах заданого сюжетно-подієвого художньо-рольового руху. Справжня художня доцільність оперного образу, як його сутнісне начало, обумовлюються способами опосередкування-поєднання його словесно-поведінкової, пластико-динамічної сценографічної, візуальної видовищної функцій у музично-інтонаційній формі рольового здійснення, з формуванням відповідності, що діє в обох напрямках – від позамузичних чинників оперного образу до його музично-мовного здійснення, від музичного звучання до «іншомовних» характерологічних рис. Тому важливою складовою оперного образу (його й зовнішнім, й внутрішнім каталізатором, що має спеціальне психологічне призначення) є режисерська установка – визначальна для загальної художньо-естетичної концепції.

Відкривається фундаментальне значення для оперного театру «співаючих людей» (Н. Зикова, 2004), що забезпечують здатність умовної психологічної реальності музичного театру перетворюватися на справжню людську дійсність, набувати рис істинності. Наголошується на важливості взаємодії музичного та драматичного планів оперної композиції, водночас на

провідній емоційно-психологічній сугестивній ролі музичного начала. Встановлюється взаємозалежність між співацькими та акторськими даними вокаліста-виконавця та сценічним режисерським рішенням, сценографією оперного матеріалу. Порівнюються шляхи здійснення художнього синтезу в західноєвропейській опері та в китайському музичному театрі, задля цього характеризуються системні складові Пекінської опери (Жуань Юнчень, 2013) та деяких сучасних оперних творів китайських композиторів (Чжан Личжень, 2010).

Розділ 2 дисертації присвячений визначенню та розкриттю трьох провідних напрямів формування й розвитку стильових домінант оперної творчості у відповідності до встановлених у попередньому розділі художніх складових та функціональних зобов'язаностей опери. Так, вихідні історичні жанрові канони зумовлюють синтетичний текст опери; структурно-композиційні принципи (організаційні чинники) оперної творчості вказують на наскрізну й континуальну роль музичного звучання, з особливим увиразненням у вокально-виконавській інтерпретації; пошуки стильової сутності – мети, над-завдання – ведуть до виявлення складної діалогічної природи творчої дії в опері, опосередкованої режисерською репрезентацією, як оновленого розуміння усього корпусу оперних виразових засобів на основі провідної осучасненої художньо-естетичної ідеї.

Доводиться, що оперний текст як конгломерат інтерпретацій припускає і їх творчу ієрархію; первинне домінування авторської особистості композитора, його ідей і вимог, в умовах сучасних оперних постановок, особливо стосовно класичного репертуару, тобто тоді, коли композитор репрезентується тільки текстом твору, але не живою особистістю, переміняється лідерською позицією режисерського авторитету, вірніше навіть – авторитарної режисерської особистості. Художній зміст оперного тексту формується й передається, транслюється у простір культури інтерпретативним шляхом, і усі канали інтерпретації повинні поєднуватися в магістральному напрямі режисерського розуміння, яке стає заголовним, титульним, стосовно всього оперотворчого процесу, незважаючи на яскраві інтерпретативні знахідки, особистісні відкриття диригентів і співаків-солістів. Таким чином, у творчо-практичному відношенні (духовно-практичному значенні) особистісне начало в опері реалізується у сумісних виконавських діях співаків-солістів, вокальних виконавців оперного тексту, диригента й режисера. Таке її виконавське синергійне прямування постає сталою рисою, стильовою константою, хоча образні результати даної сумісної синергійної можуть бути різноманітними. Опера завжди бере на себе функції психологічного портретування особистості, причому в різних, найчастіше контрастних, зовнішніх і внутрішніх обставинах, подієвих планах. Оперний персонаж стає героєм певної художньої дії в тій мері, у якій здатний відтворити «дух часу» (і «геній місця»), тобто він універсальний і локальний одночасно. Його поведінка й почуття індивідуалізовані, і в процесі інтерпретації вони максимально наближені до переживань оточуючих людей

(реципієнтів), тобто осучаснені, погоджені із соціально-комунікативним середовищем.

Сучасна інтерпретативна оперна практика є особливим явищем, можна сказати «закодованим процесом», який використовує вільне нашарування художньо-видових рядів, виразових форм і значень, по-новому асимілює художньо-мовну множинність оперного тексту. Звідси можливість визначати оперний стиль як синергійний полілогічний феномен, що виходить за межі окремих оперних поетик у глобалізований простір міжкультурного діалогу. При цьому інтегративним рівнем/способом інтерпретації в опері залишається музичний, що поєднує всі виконавські й сценографічні форми.

Виявляється важливість сприйняття оперної ролі як персонажної долі, пов'язаного з процесом емпатії, тобто перевтілення, що є певною мірою спільним для композитора (автора тексту) виконавця й режисера, передбачає розбіжність у розумінні психологічної сутності образу, котра знімається музичним звучанням. Опера пропонує музичну метамову для виразу складних психологічних станів, допускаючи їх варіювання на основі одного й того ж самого музичного матеріалу, тому важливим співацьким завданням є подолання рамок вокального амплуа прийомами характерного співу, що розцінюється як ознака інтерпретативно-драматичного мислення співака-актора. Тоді самостійним виразовим елементом виступає вокальний тембр, який має здатність змінювати відтінки під впливом уяви, при змінах персонажного самопочуття, що також є ознакою перевтілення.

Саме пошук постановочних рішень свідчить про осучаснення змісту опери, особливо коли йдеться про класичні репертуарні твори, що мають власну традицію постановки й виконавської інтерпретації. Оновлення вигляду оперного спектаклю, перетворення його загальної теми (постановочної ідеї) у напрямі наближення до сучасного «життєвого світу» людини впливає і на «генеральну інтонацію» оперної дії, не дивлячись на незмінність музично-текстової основи. Тому особливої уваги заслуговує явище «діючої інтонації» (А. Чепінога), що виражає (експлікує) ставлення співака-виконавця до образного змісту, естетичного завдання оперного твору, до сутності оперного персонажу у його цілісному художньо-композиційному переломленні. Розглядається поняття стилю оперної режисури як самостійного виду оперної творчості, заснованого на глибокому вивченні матеріалу та наділенні його новою «діючою інтонацією», сполученою з темпо-ритмом епохи.

У Висновках дисертації запропоновані заключні узагальнення та головні висновки. Відзначається, що, стильовий розвиток сучасного оперного театру у соціокомунікативному та виконавсько-композиційному планах підкоряється принципу діалогізації у його широкому смислову художньому призначенні. Тому нового значення набуває методологія гуманітарної діяльності, витoki якої знаходяться у працях М. Бахтіна, у яких відкривається тісний зв'язок явищ діалогу та полілогу, тобто процесу розуміння та його наслідків, проявлених у багатоголосі життя та у його

мистецькому відтворенні. Як стильовий різновид, можна виділити режисерську оперу, що домінує в оперному постановочному процесі у другій половині ХХ століття та придбає власні стильові тенденції, або «режисерські стратегії», серед яких переважає «реконструкція», «модернізація», «нормативність» і «експериментальність».

Особливою стильовою місію сучасного оперного театру є функціональне поєднання різних способів і форм художнього діяння на основі музичного мистецтва, з виявленням нових мовних можливостей музичного звучання при входженні його до театральної системи персонажно-особистісних характеристик. Як важливий факт сучасної оперної практики визначається досягнення такого рівня розуміння оперного образу, смислу сценічного буття оперного персонажу, який дозволяє виявляти цілісну історичну траєкторію його мистецького існування, причому дана історія не прописується, але відтворюється в ускладненні почуттєво-мисленневого змісту «долі» персонажу у ході даної інтерпретації. Тому зростає обсяг «внутрішньої людини», який формується синтетичним художнім шляхом, але найбільше визначається музичними висловленнями, музичними характеристиками дійової особи.

Стиль опери як художнього цілого формується на перетині двох основних планів оперного тексту, котрі входять один до одного, зумовлюють один одного, коли музичне звучання насичене кольоровими асоціаціями та просторовими відчуттями образної щільності, а зображально-сценографічне вирішення створює власну інтонаційну атмосферу, майже чутну за своєю експресією; словесна матерія та подієвий план вистави додаються до перших двох вимірів тексту, уточнюють та конкретизують їх, також надаючи власних стильових відтінків, епічного та драматичного, до гіперболізованої ліричної експресії музично-видовищних начал. Саме дані загальні естетичні фактори повинні враховуватися режисерами-постановниками опери, котрі бажають дійсно відкрити справжній зміст оперного задуму О. Мессіана, що виходить за межі усіх раніше відомих даних про жанр та стиль опери, водночас виявляє мистецькі здатності опери, як театального інституту, з найбільшою силою та глибиною.

Стильові чинники є провідними в історичному та художньо-інституціональному бутті опери, вони виявляють її еволюційну сутність та головне смислове призначення, перш за все, завдання створювати портрет людської особистості в його збільшеному та естетично піднесеному вигляді, тобто відтворювати «ідеальну внутрішню людину», що здатна слугувати взірцем для способу мислення й відчуття. Саме стильове начало в опері пов'язане з особистісними-інтерпретативними художніми засобами, що відповідають, у цілому складній художній системі опери та її синтетичній побудові, також її прагненню до синергійного діяння. Оперний текст постає динамічною художньо-смисловою цілісністю, що реалізується на основі музичного звучання, тобто усно-процесуальним темпоральним шляхом, що робить художній час важливим стильовим показником оперного змісту.

У цілому, дієвими та завжди співіснуючими є три головні стильові парадигми оперної творчості, що передбачають план виконавсько-інтерпретативної реалізації:

- жанрово-композиційна, що йде від композиторського вибору й задуму, передбачає музично-текстологічне вирішення й втілення;
- процесуально-стилістична, художньо-мовна, що базується на вокально-виконавській творчості та передбачає особистісно-інтонаційний аспект, передусім музично-дієве образне інтонування;
- сценічно-постановочна, що презентується специфічною режисерською діяльністю, передбачає підсилення соціального резонансу стосовно сучасних культурних запитів, настанов сучасної колективної людської свідомості.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у визначенні основних стильових парадигм сучасної оперної творчості на засадах вокально-виконавського підходу, виявленні системних констант оперного художнього синтезу, розкритті виконавських засад оперної творчості як смислового феномена та художньо-композиційного процесу, з'ясуванні природи опери як музично-інтерпретативного феномена, визначенні природи й сутності стильового полілогу у сучасній оперній творчості.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що її матеріали можуть бути залучені до курсів історії музичної культури, оперної драматургії, оперознавства у ЗВО мистецтва й культури України та Китаю. Окремі положення роботи можуть використовуватися у підготовці фахівців в класах сольного співу та оперної підготовки.

Повнота викладення матеріалів у публікаціях. По темі дисертації опубліковано 4 статті, з них 3 – у спеціалізованих наукових збірниках, затверджених Міністерством освіти й науки України, 1 – у періодичному науковому іноземному виданні (Австрія).

ВИСНОВОК

Дисертація Лю Шитін «**Стильові парадигми сучасної оперної творчості: вокально-виконавський підхід**», представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, є ґрунтовним, інноваційним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що має наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

У дисертаційному дослідженні представлено історичне, теоретичне та текстологічне музикознавче обґрунтування сучасного оперного стилю та його парадигматичних рис.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті; поставлені здобувачкою завдання повністю розв'язано, основні положення дисертації мають наукову новизну. Обсяг та структура дисертації відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій на ступінь доктора філософії. Зміст, сутність

методичного контенту дисертації повністю відповідає спеціальності 025 – Музичне мистецтво. Результати дисертації пройшли апробацію на 10 науково-практичних конференціях, основні положення відображено в 4 одноосібних публікаціях здобувачки.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що дисертація Лю Шитін «Стильові парадигми сучасної оперної творчості: вокально-виконавський підхід», має теоретичну, практичну значущість, наукову новизну, зокрема й методичного характеру; її результати можуть бути запроваджені до науково-теоретичної та виконавсько-практичної сфери музичного мистецтва в Україні. Дисертація, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає вимогам пункту 10 Порядку проведення експерименту з присудження доктора філософії, який затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 979 від 21.10.2020 р.) та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво галузі знань 02 – Культура і мистецтво.

Результати дисертаційного дослідження обговорено і схвалено на фаховому семінарі кафедр історії музики і музичної етнографії та теорії музики і композиції Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової 15 березня 2021 року.

Головуюча на засіданні фахового семінару:

професор, завідувачка кафедри історії музики
та музичної етнографії
Одеської національної музичної академії
імені А. В. Нежданової
доктор мистецтвознавства,
професор

ОСАДЧА С. В.

Рецензенти:

професор, завідувачка кафедри камерних ансамблів
Одеської національної музичної академії
імені А. В. Нежданової
доктор мистецтвознавства,
професор

ПОВЗУН Л. І.

професор кафедри народних інструментів
Одеської національної музичної академії
імені А. В. Нежданової
кандидат мистецтвознавства,
професор

ЧЕРНОІВАНЕНКО А. Д.

Підпис	<i>Осадча С. В.</i>	<i>Повзун Л. І.</i>	<i>Черноіваненко А. Д.</i>
Засвідчую:	<i>Генерал</i>		
Нач. відділу кадрів	<i>Мельничук</i>		

